

МОВОЗНАВСТВО

УДК 81'23'44:811.111=161.2

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ УСПІХУ

(на матеріалі англійської та української мов)

Наталія Герцовська (Мукачево, Україна),
Оксана Гутиряк (Дрогобич, Україна)

У статті розглянуто психолінгвістичні аспекти лексико-семантичних полів успіху на рівні мовної свідомості носіїв англійської та української мов. Дослідження особливостей лексико-семантичних полів сприяло вивченню специфіки психологічного призначення компонентів, що наповнюють поняття успіху.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, психолінгвістичні аспекти, семантика, відношення між словами.

В статье рассмотрено психолингвистические аспекты лексико-семантических полей успеха на уровне языкового сознания носителей английского и украинского языков. Исследования особенностей лексико-семантических полей способствовало изучению специфики психологического предназначения компонентов, которые наполняют понятия успеха.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, психолингвистический аспект, семантика, отношения между словами.

The article deals with psycholinguistic aspects of lexical semantic fields of success on the level of language consciousness among English and Ukrainian native speakers. The investigation of characteristics of the lexical semantic fields contributed to the study of the peculiarities of the psychological purpose of components filling up the notion of success.

Key words: lexical semantic field, psycholinguistic aspect, semantics, relations between words.

Постановка проблеми. Ураховуючи системний характер мови, сучасна лінгвістика на перший план висуває дослідження великих груп слів, пов'язаних між собою в межах лексико-семантичних полів (далі ЛСП). Таким чином, завдання сучасної зіставної семантики полягає у вивченні змістових особливостей слова, його системному аналізі, визначенні сутності ЛСП як особливого угруповання слів, їх взаємовідношень у межах ЛСП та зв'язків з

іншими мовними одиницями суміжних ЛСП у різноструктурних мовах.

Таким чином, **актуальність** дослідження пояснюється необхідністю пояснення психолінгвістичних особливостей поняття успіху в мовній свідомості носіїв англійської та української мов. У статті поняття успіху досліджується через особливе системне угруповання лексики ЛСП.

Вербальне представлення концепту у вигляді ЛСП у зіставному мовознавстві досліджували А.Ю. Антомонов [1], О.С. Бондаренко [2], О.І. Кір'якова [4], І.М. Кобозева [5] та інші. Етноспецифічні й соціальні особливості мовної свідомості представників різних націй досліджувалися в працях І.О. Голубовської [3], А.П. Мартинюка [6], які є основою для виявлення психолінгвістичних особливостей свідомості носіїв відповідних мов.

Таким чином, **метою** статті є виявлення психолінгвістичних аспектів ЛСП успіху в англійській та українській мовах через дослідження різних типів відношень між словами, що наповнюють поняття *успіху* в мовній свідомості носіїв англійської та української мов.

Виклад основного матеріалу. Лексичні одиниці в межах ЛСП УСПІХУ в сучасній англійській мові мають як безпосередні, так і опосередковані зв'язки між собою та з іншими лексемами поля. Безпосередній зв'язок спостерігаємо також між англійськими словами *result – success, adventure – risk, felicity – maturity, attempt – perfection, competition – congratulation, fame – appreciation, prosperity – well-being, advance – merit.*

ЛСП УСПІХУ в сучасній англійській мові має доволі розгалужену систему взаємозв'язків мікроцентрів між собою, їхніми елементами, елементів між собою, а також місця потенційних можливостей слів утворювати свої індивідуальні зв'язки і формувати мікрополя (*appreciation, ups-and-downs, optimism, delight, struggle, chance, profit*). Характерною особливістю англійського ЛСП є велика кількість опосередкованих зв'язків двох типів (синонімічні й антонімічні); вони мають вигляд ланцюжків й об'єднують значну частину досліджуваних лексичних одиниць. Опосередковані зв'язки структурно складніші, ніж безпосередні. Опосередкований зв'язок через два елементи називаємо двоступінчастим, напр. *success* поєднується з *reputation* через *result* і *glory*; через три – тріступінчастим, напр., *wonder* з *fortune* через *advantage, accident*. Для англійського ЛСП характерним є наявність як дво-, три-, так і чотири-, п'яти- і більше ступінчастих опосередкованих зв'язків, напр., *lot – happiness – prosperity – well-being – affluence – accident, dismal – misfortune – unfortune – mishap – mischance – mischief – adventure.*

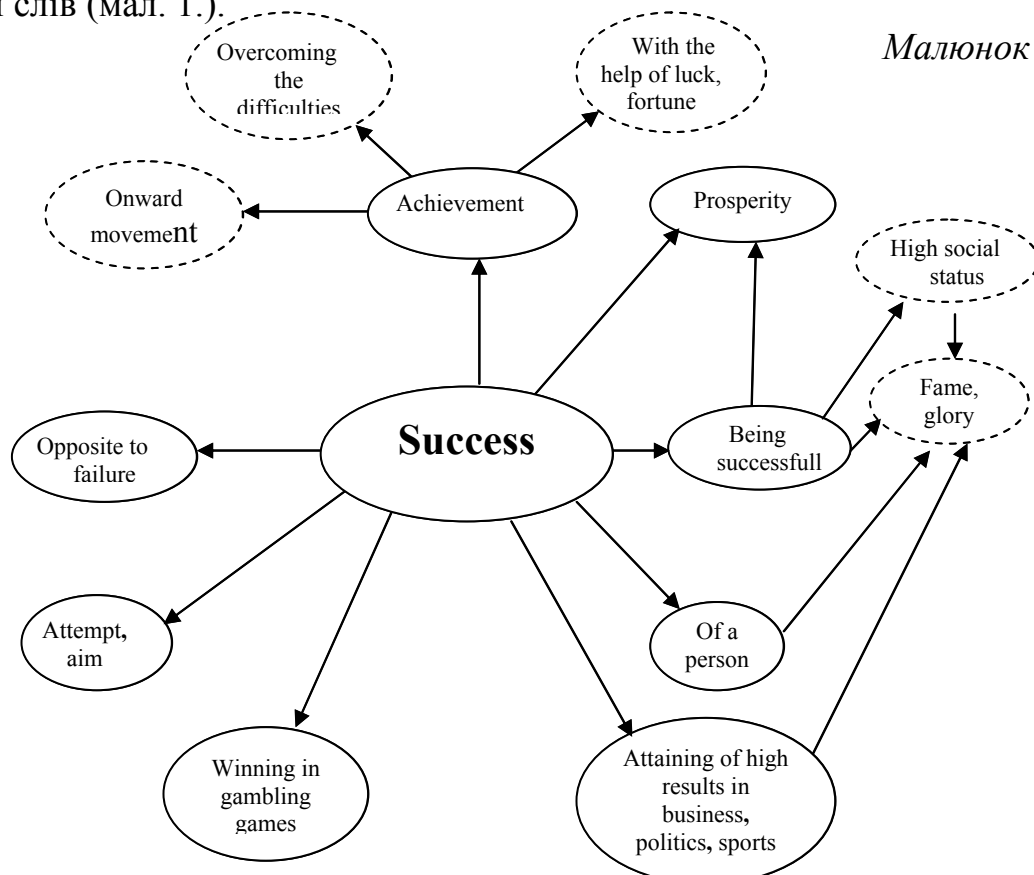
В українському ЛСП УСПІХУ спостерігаємо як безпосередні, так і опосередковані відношення між елементами, проте, на відміну від англійського, українське поле має простішу конфігурацію, а серед типів зв'язку превалюють дво- (*талан – везіння – благо; щастя – мета – ідеал*), три- (*везіння – авантюра – намагання – процвітання; вінець – трофей – талісман – амулет*) та чотирикомпонентні (*щастя – здобуток – багатство – фортуна – поступ*). Опосередковані зв'язки між елементами ЛСП УСПІХУ української мови мають вигляд “переходів по замкненому колу” [7, с. 222]. Такий тип відношень унеможливорює вихід елементів за межі поля.

Безпосередні зв'язки відмічаємо між елементами: *щастя – благодать, доля – жереб, багатство – достаток, торжество – перемога*. Українське ЛСП містить меншу кількість елементів, що потенційно можуть самотійно утворювати зв'язки: *песимізм, визнання, ризик, збіг, авантюризм, наслідок*. При цьому опосередковані зв'язки виступають такою ознакою, яка служить для розмежування й одночасного об'єднання зіставляваних ЛСП УСПХУ в англійській та українській мовах як самотійних семантичних угруповань.

Поліфункціональність елементів зіставляваних ЛСП УСПХУ в англійській та українській мовах дозволяє їм одночасно входити до складу суміжних мікрополів. Так, напр., елемент англійського ЛСП *advance* семантично пов'язаний з елементами мікрополів *felicity, success, fortune, advantage*. В українському полі елемент *здобуток* знаходимо в складі мікрополів *багатство, фортуна*. Між елементами ЛСП УСПХУ досліджуваних мов існує міцний взаємозв'язок, який сприяє збагаченню слів новими відтінками значень.

Зіставлявані ЛСП УСПХУ в сучасних англійській та українській мовах пов'язуються одне з одним, утворюючи чітко організовані фрагменти лексики. Досліджувані ЛСП водночас виступають і лінгвокультурологічними, що мають парадигматичні й синтагматичні виміри, в яких суттєвого значення набувають як місце слів на позначення УСПХУ в парадигмі, так і їхні синтагматичні властивості. Останні, крім предметно-речових зв'язків між елементами, відображають ще й характер уживання предметів об'єктивної дійсності, їхнє застосування як елементів матеріальної і духовної культури.

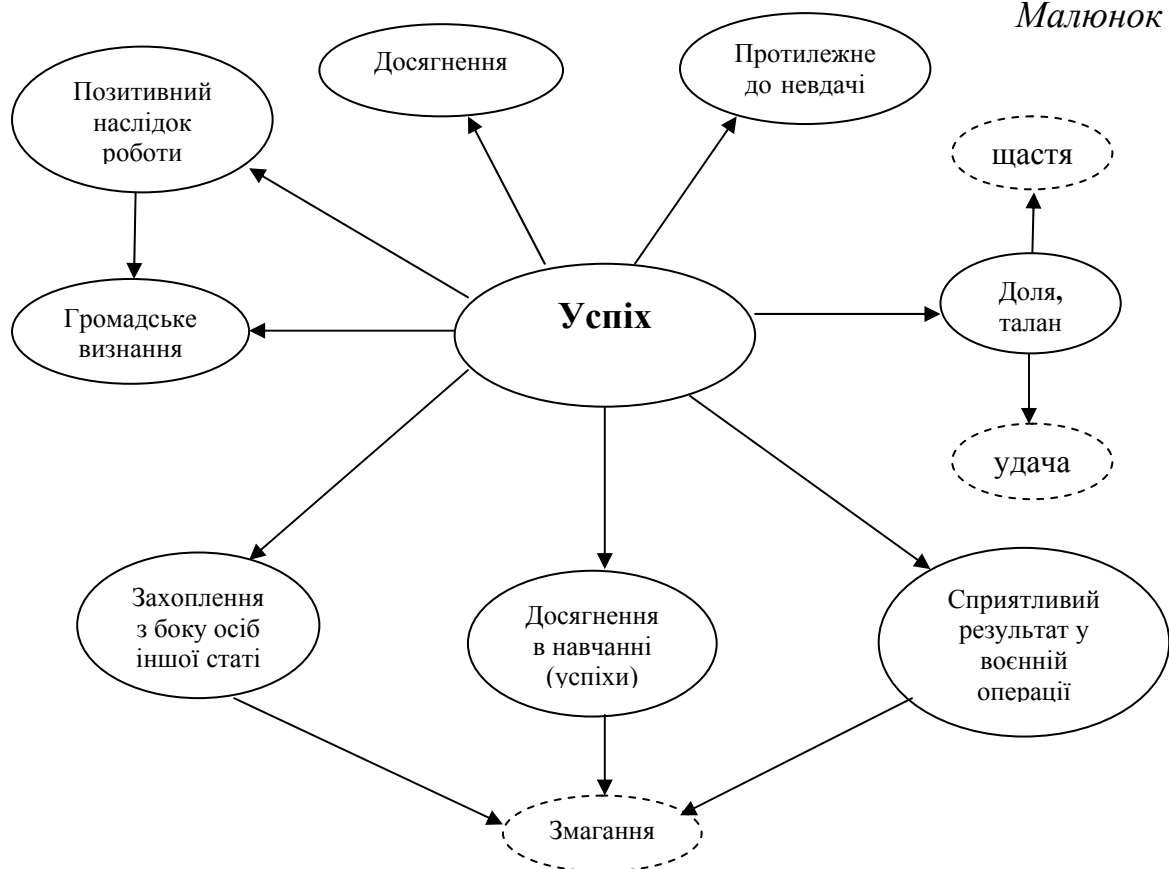
Так, семантичне наповнення лексеми *success* (успіх) розкривається за допомогою як безпосередніх, так і опосередкованих взаємозв'язків між компонентами слів (мал. 1.).

УСПІХ носіями англійської мови розуміється як *досягнення мети* шляхом *подолання труднощів* або *внаслідок допомоги вищих сил*, удачі, фортуни, шансу, збігу обставин; у будь-якому випадку, УСПІХ – це *рух вперед* або *вверх* до здійснення певного *плану* чи *наміру*. Англійці під УСПІХОМ розуміють також *досягнення в бізнесі, політиці, спорті та нагороди, визнання, схвалення* як їхній наслідок. Наявні також позначення *чого-небудь протилежного до невдачі, провал* та *успіх у азартних іграх, виграш*. Матеріальний достаток безпосередньо пов'язаний із *соціальним статусом*, який передбачає *повагу* або *презирство, позитивну чи негативну славу, добре ім'я* бо *погану репутацію*. УСПІХ – це власне *факт успішності*, носієм якої є *певна особа*.

У сучасній українській мові характеризується відмінним від англійського семантичним наповненням, яке розкривається за допомогою виключно безпосередніх зв'язків між компонентами значень слів.

Малюнок 2

Для українців *досягнення як позитивний наслідок роботи* – це загальне уявлення про УСПІХ. Визначальним елементом при цьому є *щастя*, яке може бути *наслідком соціально-обумовленої діяльності людини* або, навпаки, *результатом талану, долі* або *удачі*. Сферами досягнення УСПІХУ виступають *громадське життя (громадське визнання)*, *сфера особистих стосунків (захоплення з боку осіб іншої статі)*, *навчання (успіхи у навчанні)*, *воєнні операції (сприятливий результат у воєнній операції)*, які передбачають *конкуренцію, змагання та перемогу*. Як і в англійській, в українській мові знаходимо *протилежне до успіху – невдачу*.

Зіставлювані лінгвокультурологічні поля англійської й української мов за своєю природою є поліфункціональними, багатомірними, різноаспектними

семантичними явищами порівняно із суто мовними полями.

У межах системно-структурної організації ЛСП УСПІХУ в англійській та українській мовах виділяємо їхні наступні характеристики й особливості:

1. Наявність основних і мікроцентрів (*accident, success; щастя, торжество*).

2. Наявність синонімічних рядів (*success* (успіх) – *progress* (прогрес) – *perfection* (досконалість, бездоганність); *usnix* – *вінець* – *тріумф*).

3. Специфіка семантики ЛСП УСПІХУ в досліджуваних мовах (*achievement, attainment, accomplishment; досягнення, звершення та процвітання*).

4. Різновекторне позначення особливостей досягнення УСПІХУ через постановку мети, передачу почуттів (*purpose, intention, aim* – *ціль, мета; optimism, sanguine* – *оптимізм*).

5. Наявність національно-специфічних для кожної мови характеристик (*glory, admiration, appreciation, esteem, ease; злорадство, заздрість, талан, фатум, доля, жереб, забобони*).

6. Семантична тотожність лексичних одиниць на позначення національної символіки успіху (*амулет* – *amulet, доля* – *destiny, жереб* – *lot*).

7. Наявність антонімічних лексичних одиниць (*unfortune, mischance, failure; нещастя, поразка, біда, песимізм*).

8. Наявність повних та часткових (контекстуальних) синонімів – елементів ЛСП, що пояснюється історичними факторами, зокрема становленням і розвитком зіставляваних мов. Французькі, кельтські, римські та власне германські впливи на англійську залишали відбитки на її лексичному складі; залежно від сфери використання розкривалися особливості функціонування того чи іншого синоніма. Напр., іменник *accident* герм. походження, крім значення із позитивною конотацією, володіє також негативною семантикою і вказує на несподіванку, невдачу. Сфера почуттів і стосунків багата на іменники французького походження (*felicity, satisfaction, complacence, solace, sanguine*), що свідчить про історичний період, коли французька мова використовувалася знаттю, вченими людьми і була власне інструментом опису високих почуттів, зокрема кохання, щастя, поваги, втіхи.

Таким чином, аналіз практичного матеріалу разом з попередньою обробкою теоретичних джерел дозволяє дійти таких **висновків**. Вихідним для опису психолінгвістичного аспекту будь-якого мовного явища є поняття діяльності, що дозволяє розглядати досліджувані англійські та українські мови як засоби динамічної взаємодії індивідів. При такому підході функціонування мов тісно пов'язується із ситуативним контекстом їх уживання, а одиниці на позначення УСПІХУ та особливості їх існування поєднуються з урахуванням ситуації спілкування. Елементами (складниками) комунікативної ситуації вважаємо соціальні й індивідуально-психологічні характеристики комунікантів, відношення між ними, специфіку комунікації, включаючи її різноманітні форми й засоби. Зазначені ознаки містяться в семних структурах досліджуваних слів. У результаті дослідження лексичних одиниць на позначення УСПІХУ конкретизується вивчення специфіки комунікативного та психологічного призначення усіх компонентів, що складають їх зміст. Останні об'єднуються в єдине ціле і входять до складу системи лексики, що виражає передумови,

сутність, особливості й шляхи досягнення успіху. Володіння відповідними якостями та рисами характеру наближає людину до УСПІХУ. Здібність, схильність, талант є вродженими якостями людини, в той час як старанність, хоробрість, перевага, почуття власної гідності є набутими рисами індивіда.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо дослідження гендерної обумовленості успіху, а також педагогічних умов виховання успішної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антомонов А.Ю. Исследование структурной организации лексикосемантического поля: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Алексей Юрьевич Антомонов. – К., 1987. – 191 с.
2. Бондаренко О.С. Концепти “чоловік” і “жінка” в українській та англійській мовній картині світу: дис. ... канд. філол. наук. 10.02.17 / Олександр Сергійович Бондаренко. – Кіровоград, 2005. – 195 с.
3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: [монографія] / Ирина Александрівна Голубовська. – [2-е вид., випр. і доп.]. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
4. Кирьякова О.И. Общие замечания о сходствах и различиях лексико-семантических полей концепта “радость” в английском и русском языках / О.И. Кирьякова // Языкознание и литературоведение в синхронии и диахронии и методика преподавания языка и литературы. – Тамбов: “Грамота”, 2007. – № 3. – Ч. 1. – С. 102–104.
5. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика: [учеб. пособие] / Ирина Михайловна Кобозева. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 350 с.
6. Мартынюк А.П. Об отражении социальных ролей и психологических особенностей женщин в языке / А.П. Мартынюк // Лингвистические и дидактические аспекты исследования германских языков. – Харьков: Вища школа, 1986. – № 290. – С. 55–58.
7. Фабіан М.П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мові: [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство “ІВА”, 1998. – 255 с.

УДК 811. 161.1’376.46’42:659.1

МАНИПУЛЯТИВНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ КОММУНИКАТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ РЕКЛАМЫ МОБИЛЬНЫХ ТЕЛЕФОНОВ

**Виктория Горлачева
(Запорожье, Украина)**

Статтю присвячено вивченню комунікативних стратегій реклами стільникових телефонів. Маніпулятивність як суттєва риса аналізованих одиниць реалізується за допомогою запозичень, жаргонізмів, відбору дієслівних